

VERTYBĖS
LIETUVIŲ
IR LENKŲ
KALBŲ
PASAULĖVAIZDYJE

WARTOŚCI
W JĘZYKOWYM
OBRAZIE ŚWIATA
POLAKÓW
I LITWINÓW

Przeszłość i współczesność
w języku i kulturze

Praeitis ir dabartis
kalboje ir kultūroje

Opracowały: Kristina Rutkovska,
Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska

STUDIA POLSKO-LITEWSKIE

Wartości

w językowym
obrazie świata
Litwinów i Polaków

Vertybės

lietuvių ir lenkų kalbų
pasaulėvaizdyje

STUDIA POLSKO-LITEWSKIE

TOM 1

Rada Naukowa:

Kristina Rutkovska (Wilno)

Vilija Ragaišienė (Wilno)

Daiva Aliūkaitė (Kowno)

Halina Karaś (Warszawa)

Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska (Lublin)

Maciej Rak (Kraków)

Wartości

w językowym
obrazie świata
Litwinów i Polaków

Vertybės

lietuvių ir lenkų kalbų
pasaulėvaizdyje

3

Przeszłość i współczesność w języku i kulturze
Praeitis ir dabartis kalboje ir kultūroje

Opracowały / Sudarė

Kristina Rutkovska

Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska

Kraków–Vilnius 2022

 Kristina Rutkovska, Uniwersytet Wileński

 Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

© Copyright by individual authors, 2022

Recenzenci

Prof. dr hab. Władysława Bryła, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

Prof. dr hab. Alla Kozhinowa, Uniwersytet Śląski

Prof. dr Irena Smetonienė, Uniwersytet Wileński

Opracowanie redakcyjne

Rita Urnėžiūtė (j. litewski)

Justyna Ostafin (j. polski)

Projekt okładki

Paweł Sepielak

Publikacja dofinansowana przez

*Projekt finansowany ze środków Kancelarii
Prezesa Rady Ministrów w ramach konkursu
Polonia i Polacy za Granicą 2022*

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków, tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.pl>

ISBN 978-83-8138-802-3 (druk)

ISBN 978-83-8138-803-0 (on-line, pdf)

<https://doi.org/10.12797/9788381388030>

*Tom dedykowany pamięci
Profesora Jerzego Bartmińskiego*

*Tomas skiriamas
prof. Jerzy'io Bartmińskio
atminimui*

Spis treści / Turinys

Wstęp / Įvadas	10
--------------------------	----

Kristina RUTKOVSKA, Jūratė PAJĖDIENĖ

Pan Profesor Jerzy Bartmiński – uczony, nauczyciel, człowiek /

Jerzy's Bartmińskis – mokslininkas, mokytojas, žmogus 13

Jerzy BARTMIŃSKI

*Kultūrinė lingvistika (etnolingvistika) ir lingvokultūrologija – dvi tyrimų
perspektyvos / Lingvistyka kulturowa (etnolingwistyka) i lingwokulturologia –
dwie perspektywy badawcze* 17

Maciej RAK

Kultūremy i wartościowanie: perspektywa podhalańska, ogólnopolska i słowiańska /
Kultūremos ir vertinimas žvelgiant iš Podhalės tarmės, lenkų kalbos ir slavų
kalbų perspektyvos 27

Vilija RAGAIŠIENĖ

Mirtis kaip vertybių matas pietų aukštaičių pasaulėvaizdyje / Śmierć jako miara
wartości w obrazie świata Auksztotów południowych 37

Kristina RUTKOVSKA

Liaudies mīslēs uīzkoduoti vertybių požymiai / Cechy wartości zakodowane
w zagadce ludowej 53

Jūratė PAJĖDIENĖ

Jurgio Ambroziejaus Pabrėžos (1771–1849) pamokslai apie 8-ąją dievo /
Prisakymą / Kazania Jerzego Ambrożego Pabreża (1771–1849) na temat
ósmego przykazania Bożego. 67

* * *

Vilija SAKALAUSKIENĖ

KLASTA lietuvių leksikografiniuose šaltiniuose: sisteminių duomenų analizė /
PODSTĘP w litewskich źródłach leksykograficznych: analiza danych systemowych 83

Dorota ZDUNKIEWICZ-JEDYNAK

GŁUPOTA. Polski koncept kulturowy w świetle danych językowych /
KVAILUMAS. Lenkiškojo koncepto rekonstrukcija remiantis kalbiniais
duomenimis 103

Magdalena WOŁOSZYN

Kryzys to próba, z którą musimy się zmierzyć... Obraz KRYZYSU w świetle
wystąpień publicznych prezydenta Lecha Kaczyńskiego / *Krizė – tai išbandymas,*
kurį turime įveikti, suvieniję jėgas ir mintis... KRIZĖS paveikslas prezidento
Lecho Kaczyńskio viešosiose kalbose 119

Beata ŻYWICKA

ODPOWIEDZIALNOŚĆ w systemie aksjologicznym współczesnej polskiej
młodzieży (na podstawie danych ankietowych) / ATSAKINGUMAS šiuolaikinio
Lenkijos jaunimo aksiologinėje sistemoje (anketinių duomenų pagrindu) 133

Loreta VAIČIULYTĖ-SEMĖNIENĖ

GERANORIŠKUMAS būdvardžio geranoriškas, -a formų pagrindu /
ŽYCZLIWOŚĆ na podstawie form *życzliwy*, -a 153

Sylvia Katarzyna GIERCZAK

O przejawach braku szacunku na podstawie wypowiedzi ankietowych lubelskich
studentów / / Apie nepagarbos apraiškas Liublino studentų anketinių apklausų
pagrindu 177

* * *

Silvija PAPAURĖLYTĖ-KLOVIENĖ

Perprasti ŽVĖRĮ / Zrozumieć BESTIĘ 195

Sara AKRAM

WOJNA – wartość czy antywartość? Na podstawie wybranych reportaży Wojciecha
Jagielskiego / KARAS – vertybė ar antivertybė? Rinktinių Wojciecho Jagielskio
reportažų pagrindu. 211

* * *

Birutė JASIŪNAITĖ, Jelena KONICKAJA

Neigiamą žmogaus gyvenimo apraiškų ryšys su pelėdos vaizdiniu lietuvių ir slavų
etninėje kultūroje / Związek negatywnych przejawów życia człowieka z wizerunkiem
sowy w litewskiej i słowiańskiej kulturze etnicznej 227

Asta LESKAUSKAITĖ

Gamta ir žmogus pietų aukštaičių pasaulėvaizdyje / / Związek człowieka
i przyrody w obrazie świata Auksztotów południowych 241

Katarzyna KONCZEWSKA

Wartości w językowo-kulturowym obrazie świata mieszkańców pogranicza
polsko-białoruskiego (na podstawie relacji autochtonów) / Vertybės Lenkijos
ir Baltarusijos pasienio gyventojų kalbiniam ir kultūriniam pasaulėvaizdyje
(remiantis pokalbiais su vietos gyventojais) 261

Karolina SLOTVINSKA

Kognitywny obraz SZLACHTY w polskiej narracji literackiej i ludowej /
Kognityvinis BAJORIJOS vaizdas lenkų literatūriniam ir liaudiškajam
naratyvuose 279

Monika ŁASZKIEWICZ

Stereotyp francuza i jego profile w polskiej kulturze ludowej – swój, inny
czy jednak obcy? / Prancūzo stereotipas ir jo profiliai lenkų liaudies kultūroje:
savas, kitoks ar vis dėlto svetimas? 299

Agata BIELAK

Barbara święta o górnikach pamięta. Językowo-kulturowy obraz świętej Barbary
w polskiej tradycji ludowej / *Barbora šventoji, kalnakasius globoji*. Kalbinis
ir kultūrinis šv. Barboros paveikslas lenkų liaudies tradicijoje. 317

Violeta ŠVAIKOVSKAJA

JAUNYSTĖS vaizdas lietuvių kalbos leksikografiniuose šaltiniuose /
MŁODOŚĆ w litewskich źródłach leksykograficznych 339

O AUTORACH / APIE AUTORIUŠ 351

WSTĘP

Jest to już trzeci tom ukazujących się co roku opracowań dotyczących badań wartości dwóch wspólnot etnicznych – polskiej i litewskiej, które łączy wspólna historia i wspólna przestrzeń kulturowa. Tom niniejszy zawiera teksty poświęcone zagadnieniom szeroko rozumianej przeszłości w jej powiązaniach z teraźniejszością. Naszym zamiarem było ukazanie poprzez analizę wybranych nazw wartości dokonaną z różnych perspektyw językowych tego, co w językach jest wspólne, co odmienne, co odpowiedzialne za bariery w komunikacji międzykulturowej. Podczas analizy genezy tych pojęć nieuniknione było nawiązanie do wspólnej historii i doświadczeń społecznych dwóch wspólnot etnicznych, co pozwoliło na nowo odczytać te pojęcia i w miarę obiektywnie je zinterpretować, wykorzystując narzędzia naukowe – językoznawcze i kulturowe, czyli jak najbardziej obiektywne.

Aktualnym dziś problemem stają się nie tylko takie wartości jak: życzliwość, szacunek, odpowiedzialność, tolerancja, wyrozumiałość, ale też tak zwane antywartości, pojęcia określające zjawiska negatywne i szkodliwe dla społeczeństwa, prowadzące do niszczenia tożsamości, również do poniżania, zastraszania, wykorzystywania człowieka przez człowieka. W kręgu naszych zainteresowań są więc także takie zjawiska jak: wojna, zagrożenie, śmierć, konflikt, kryzys, kłótnia, gwałt, poniżenie, strach i inne. Zjawiska te są bardzo znaczące dla wszechstronnej interpretacji dziejów dawnych i ich wpływu na współczesność.

Dyskusje o zagadnieniach tak różnorodnych przybliżają nam przeszłość, ukazują transformację niektórych zjawisk społecznych oraz ujawniają ich związek ze współczesnością. Wykorzystanie różnych form i przejawów kultury w tego typu badaniach pozwala nie tylko na analizę już wytypowanych grup wartości, ale też wykrycie nowych, ich interpretację w kontekście konceptosfery polskiej i litewskiej.

Inicjatorem badań z zakresu lingwistyki kulturowej na Litwie przez wiele lat był Profesor Jerzy Bartmiński. Wszystkie nasze teksty poświęcamy Jego pamięci i jesteśmy szczęśliwi, że mogliśmy pracować pod kierunkiem tego wybitnego Uczzonego.

Kristina Rutkovska
Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska

ĮVADAS

Tai jau trečias lietuvių ir lenkų mokslininkų parengtas tomas, skirtas šių dviejų etninių bendruomenių, kurias jungia bendra istorija ir bendra kultūrinė erdvė, vertybių tyrimams. Tome skelbiami tekstai skirti plačiai suvokiamos praeities ir jos sąsajų su dabartimi klausimams. Siekėme, kad pasirinktų vertybių įvardijimų tyrimas iš įvairių kalbinių perspektyvų atskleistų, kas kalbose bendra ir kas skiriasi, nuo ko priklauso tarpkultūrinės komunikacijos ribos ir trukdžiai. Analizuojant šių sąvokų genezę neišvengiamai reikėjo remtis bendra istorija ir visuomenine patirtimi. Tai leido naujai perskaityti šiuos dalykus ir paskatino kuo objektyviau juos interpretuoti, pasitelkiant mokslo – kalbotyros ir kultūros tyrimų – įrankius.

Šiandien svarbios tampa ne tik vertybės – draugystė, geranoriškumas, pagarba, tolerantiškumas, pakantumas ar teisingumas, bet ir antivertybės, t. y. neigiami ir bendruomenei kenksmingi reiškiniai, ilgainiui žlugdantys tapatybę, žeminantys, keliantys grėsmę, skatinantys žmonių išnaudojimą. Todėl šiais metais tomo autoriai, mąstydami apie vertybes, domėjosi tokiais reiškiniais: karas, pavergimas, teroras, konfliktas, klaida, ginčas, pažeminimas, baimė ir kt. Tai labai svarbu siekiant įvairiapusiškai interpretuoti praeitį ir suvokti jos poveikį šiandienai.

Tokios įvairialypės diskusijos leidžia priartinti praeitį, parodyti tam tikrų socialinių reiškinių pokyčius ir atskleisti jų santykį su dabartimi. Pasirinkę įvairias kultūros formas ir apraiškas, bandome ne tik gilintis į jau pasirinktas vertybių grupes, bet ir atskleisti naujas, interpretuodami pastarąsias lietuvių ir lenkų konceptų sferos kontekste.

Ilgus metus kultūrinės lingvistikos tyrimų iniciatorius Lietuvoje buvo Profesorius Jerzy'is Bartmiński. Jo atminimui skiriame visus šio tomo straipsnius ir dėjuojame, kad galėjome dirbti vadovaujami šio iškilaus Mokslininko.

Kristina Rutkovska
Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska

Języ Bartusiński

PAN PROFESOR JERZY BARTMIŃSKI – UCZONY, NAUCZYCIEL, CZŁOWIEK

Kristina Rutkovska

Vilniaus universitetas, Vilnius

Jūratė Pajėdienė

Lietuvių kalbos institutas, Vilnius

Z poczuciem głębokiego smutku i żalu przyjęliśmy wiadomość o śmierci Profesora Jerzego Bartmińskiego. Odszedł jeden z najwybitniejszych językoznawców na świecie, twórca polskiej etnolingwistyki kognitywnej, sławista, badacz semantyki, aksjologii, stylistyki i tekstologii. Profesor Jerzy Bartmiński był wieloletnim redaktorem naczelnym „Etnolingwistyki”, autorem prawie 700 artykułów i 14 książek: *O języku folkloru* (Wrocław 1973); *O derywacji stylistycznej. Gwara ludowa w funkcji języka artystycznego* (Lublin 1977); *Nazwiska obce w języku polskim* (współaut. I. Bartmińska, Warszawa 1978, 3 wydania); *Folklor – język – poetyka* (1990); *Jazykovej obraz mira: očerki po ètnolingvistike* (Moskwa 2005); *Językowe podstawy obrazu świata* (Lublin 2006, 5 wydań); *Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne* (Lublin 2007, 2 wydania); *Aspects of Cognitive Ethnolinguistics* (London 2009); *Tekstologia* (współaut. S. Niebrzegowska-Bartmińska, Warszawa 2009); *Jezik – slika – svet. Etnolingvističke studije* (Beograd 2011); *Polskie wartości w europejskiej aksjoserferze* (Lublin 2014); *Jazyk v kontextu kultury* (Praha 2016); *Język w kontekście kultury, czyli co dziś znaczy metafora „europejski dom”?* (Wrocław 2018); *Ludzie, których spotkałem. Sylwetki i wspomnienia* (Lublin 2021). Był pomysłodawcą i redaktorem kilkunastu tomów prac zbiorowych, w tym m.in. tomu *Współczesny język polski* (Wrocław 1993, Lublin 2001 i nast., 5 wydań), tomu *Lubelskie w PAN-owskiej serii Polska Pieśń i Muzyka Ludowa* (6 części, 2011), przede wszystkim zaś – *Słownika stereotypów i symboli ludowych* (t. 1, 2 – 1996–2022) i *Leksykonu aksjologicznego Słowian i ich sąsiadów* (2015–2019), które to dzieła stanowią swoisty filar i kanon polskiej myśli etnolingwistycznej.

Gdy dokonujemy dzisiaj przeglądu dorobku i działalności Pana Profesora i szukamy wspólnego mianownika wszystkich jego poczynąń, nasuwa się myśl, że swoje zadanie widział on przede wszystkim w tym, żeby poznać człowieka – myślącego, oceniającego, tworzącego. Wypracowane przez niego narzędzia, służące temu celowi, są różnorodne – językowy obraz świata, stereotyp, definicja kognitywna, fasety, profilowanie i profil, podmiot i punkt widzenia – i dziś są określane jako

instrumentarium lubelskiej szkoły etnolingwistycznej, powszechnie znanej i naśladowanej. Wykorzystujemy je w naszych badaniach, podziwiając uniwersalność i przydatność wypracowanych w Lublinie metodologii do badań różnorodnych kultur etnicznych.

Wytypowane przez Profesora podstawowe zagadnienia przy badaniu człowieka i otaczającego go świata zostały ułożone zgodnie ze strukturą podstawowego modelu komunikacji językowej: *kto – z kim – gdzie – kiedy – po co – jak się porozumiewa*. Zgodnie z tym schematem zostały wydzielone następujące problemy badawcze: sposób określenia tożsamości zbiorowej (autostereotypy); sposób postrzegania innych (heterostereotypy); sposoby konceptualizacji przestrzeni i naszego miejsca w świecie; sposoby konceptualizacji czasu wspólnotowego; skala wartości funkcjonujących i obowiązujących w świecie; stosowane środki wyrazu (różne style i gatunki wypowiedzi). Takie ujęcie tematu pozwala na wszechstronny opis badanego zjawiska, z uwzględnieniem szerokiego kontekstu kulturowego, i dokładne przyjrzenie się temu, w jaki sposób człowiek postrzega świat i jak go wartościuje.

Początki tych zainteresowań człowiekiem i jego sposobem mówienia o świecie są dostrzegalne już w pierwszych monografiach Pana Profesora, poświęconych językowi folkloru (*O języku folkloru*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1973, 286 s. oraz *O derywacji stylistycznej. Gwara ludowa w funkcji języka artystycznego*. Rozprawa habilitacyjna, Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Wydział Humanistyczny, 1977, 226 s.), w których podejmowany jest problem stosunku folkloru słownego do gwary. Autor pokazuje, że język folkloru jest swoistą, odrębną postacią gwary (gwarą artystyczną), a jego właściwości poetyckie ujawniają się w fonetyce, morfologii, słownictwie i składni. Formułuje rozwiniętą koncepcję derywacji stylistycznej rozumianej jako wyprowadzenie pochodnego funkcyjnego wariantu języka z wariantu podstawowego (języka potocznego), który odgrywa rolę bazy derywacyjnej i zarazem rolę tła motywującego walory stylistyczne tegoż wariantu. Podsumowaniem badań autora z lat 1972–1990 nad językiem i poetyką folkloru jest książka *Folklor – język – poetyka* (Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1990, 241 s.), w której za podstawowe cechy definicyjne folkloru uważa on kolektywność, ustność i estetyzm; podkreśla wielorakie powiązania folkloru z religią; prezentuje własną systematykę gatunków polskiego folkloru.

Obraz człowieka tradycyjnego i sposób jego myślenia są rekonstruowane w następnym wielkim dziele, którego Pan Profesor był pomysłodawcą i realizatorem – *Słowniku stereotypów i symboli ludowych*. Podstawę materiałową słownika stanowią różnogatunkowe teksty folkloru, a ludowa wizja świata jest tu prezentowana w postaci definicji kognitywnej, która ukazuje, *jak ludzie rozumieją X, a nie co znaczy X*, jej podstawowym celem jest bowiem ujawnienie utrwalonych w społeczeństwie sądów o przedmiocie. Zastosowana rozbudowana analiza fasetowa ukazuje

strukturę semantyczną pojęć, ujawnia ich właściwości konotacyjne. Poszczególne części słownika odpowiadają biblijnemu porządkowi stwarzania świata: 1. Kosmos, 2. Rośliny, 3. Zwierzęta, 4. Człowiek, 5. Społeczeństwo, 6. Religia. Demonologia, 7. Czas, przestrzeń, miary, kolory. Jest to, zdaniem Profesora, najlepszy sposób na poprawne zrozumienie i interpretację obrazu świata i człowieka.

Słownik aksjologiczny, jako następny etap w poszukiwaniach obrazu człowieka, siłą rzeczy stał się sposobem rekonstrukcji wartości współczesnych, wspólnych dla wielu narodów europejskich, a podstawą do jego opisu były różnego rodzaju dane – słownikowe, ankietowe, tekstowe (S-A-T). Szczególną uwagę zwraca Profesor na wykorzystanie danych potocznych, one bowiem w sposób najbardziej autentyczny ukazują naszą postawę wobec świata. Z danych tradycyjnych pozostają tylko przysłówia jako podstawa odtworzenia zasad moralnych człowieka. Pięć tomów leksykonu, opublikowanych w Lublinie, jest tylko początkiem badań międzynarodowych, które ukazują nam zarówno uniwersalia w rozumieniu poszczególnych wartości, jak też ich etniczne cechy indywidualne. Są to poszukiwania jedności w różnorodności, które mają też szeroki wydźwięk społeczny, bowiem ich celem jest nie tylko wiedza naukowa, ale też przełamanie stereotypów językowo-kulturowych funkcjonujących w wielu krajach, utrwalonych w zideologizowanych dyskursach publicznych, i badania te będą sprzyjały nawiązaniu dialogu między narodami.

Badania nad językowym obrazem świata z zastosowaniem metodologii etnolingwistyki kognitywnej dotarły na Litwę, a nazwisko profesora Jerzego Bartmińskiego dziś jest wymieniane obok takich znanych nam badaczy jak Jan Karłowicz, Włodzimierz Toporow, Nikita Tołstoj, którzy przyczynili się do zainicjowania myśli etnolingwistycznej w naszym kraju i jej propagowania. Rozwija się ona w nurcie, który jest logicznie uzasadniony – w kierunku od badań nad ludowością do opisu conceptów kulturowych.

Kilka lat temu mieliśmy okazję poznać profesora Jerzego Bartmińskiego osobiście i wysłuchać jego wykładów na Litwie. Miało to miejsce podczas dwóch międzynarodowych wydarzeń naukowych zorganizowanych na Uniwersytecie Wileńskim – 23–24 września 2016 roku na XXIII Konferencji Jonasa Jablonskisa *Znaczenie w języku i kulturze*, na której Profesor był jednym z podstawowych prelegentów, oraz na pierwszym seminarium etnolingwistycznym *Wartości w językowym obrazie świata Polaków i Litwinów* 4–7 lipca 2019 roku. Jego wykłady *Znaczenie jako struktura otwarta* (2016) oraz *Założenia i metody lingwistyki kulturowej – na przykładzie PRACY w „Leksykonie Aksjologicznym Słowian i ich sąsiadów” (LASiS)* wywołały duże zainteresowanie wśród lituanistów. Największe wrażenie zrobił nie ten pierwszy wykład, ale druga impreza, zorganizowana pod patronatem Profesora. Formuła wydarzenia – międzynarodowego seminarium szkoleniowego z zakresu etnolingwistyki, dała uczestnikom okazję do zrozumienia przyczyn powstania, życiodajnej mocy i siły Lubelskiej Szkoły Etnolingwistycznej.

Podczas seminarium można było zauważyć, że powodem zaangażowania w wielką pracę licznej grupy utalentowanych badaczy z Lublina, mających dziś swoje wybitne osiągnięcia, było nie tylko wspólne intelektualne zainteresowanie badawcze, ale także niezwykła energia, szacunek i ciepło przekazu założyciela tej szkoły – prof. hab. dr. Jerzego Bartmińskiego. Profesor był najbardziej uważnym słuchaczem wszystkich wystąpień też na naszym spotkaniu, stałym inicjatorem i uczestnikiem dyskusji, którego ogromną wiedzę z zakresu wielu dyscyplin – lingwistyki, literatury, folkloru, socjologii, polityki, filozofii wartości – podziwialiśmy. Potrafił on pochwalić każdego prelegenta na seminarium i zachęcić go do wypowiedzi i kontynuacji badań, wskazać ich kierunek.

To pierwsze seminarium etnolingwistyczne zostało w pamięci jako uroczystość trwająca kilka dni. Jerzy Bartmiński był duszą tej uczty intelektualnej – widzieliśmy go uważnie słuchającego, notującego, odpowiadającego na nasze pytania, mówiącego do nas, żartującego, improwizującego, opowiadającego ciekawe historie, szczerego. Ci, którzy mieli okazję porozmawiać z Profesorem na osobności, dostrzegli wyjątkowy talent tego człowieka – umiejętność porozumiewania się, cieszenia się znajomością czy spotkaniem, oraz wyrażali nadzieję, że w przyszłości odbędą więcej rozmów z Profesorem. Niestety, pandemia zamknęła granice w 2020 roku, więc druga konferencja *Wartości w językowym obrazie świata Litwinów i Polaków*, zorganizowana jesienią tego roku, była okazją do porozumiewania się z Profesorem i innymi zagranicznymi kolegami tylko na odległość – Jerzy Bartmiński był aktywnym uczestnikiem tego drugiego seminarium etnolingwistycznego. Jesienią 2021 roku przygotował on referat na trzecie spotkanie, ale ze względu na stan zdrowia nie był w stanie wziąć udziału w konferencji osobiście.

Czwarte seminarium lingwistyki kulturowej *Wartości w językowym obrazie świata Polaków i Litwinów*, które odbędzie się w 2022 r., zachęca do kontynuacji rozpoczętych badań etnolingwistycznych i podejmowania nowych tematów. Spuścizna twórcza Profesora w toku dzisiejszych wydarzeń pozwala zweryfikować zasadność uwagi, jaką poświęca się refleksjom nad postawami aksjologicznymi w różnych językach. Wojna okupacyjna Rosji przeciwko Ukrainie pokazała nierówność systemów wartości różnych narodów. Odwaga narodu ukraińskiego i walka o WOLNOŚĆ uwypukliły podstawowe znaczenia takich pojęć jak PRAWDA, POKÓJ, OJCZYŻNA i pokazały, że w naszym wygodnym codziennym życiu nie cenimy już tych zasadniczych wartości tak, jak powinniśmy. Niespodziewane zmiany, które zaszły w otaczającej nas rzeczywistości, zmieniły nasz punkt widzenia, perspektywę interpretacyjną i ogólnie językowy ogląd świata. Profesor od dziesięcioleci wypowiadał się na temat obywatelskiego i politycznego znaczenia podstawowych wartości i pisał o tym, a wypracowana przez niego teoria znacznie ułatwi dalsze dociekania naukowe nad zmianami zachodzącymi w świecie i skalą wartościowania, pozwoli te zmiany identyfikować i prognozować.

Knygų serija *Vertybės Lietuvių ir Lenkų Kalbų Pasaulėvaizdyje* skiriama lenkų ir lietuvių kalbose įsitvirtinusių vertybių pavadinimų tyrimams. Vienas iš svarbiausių jos tikslų – sukurti metodologinius pagrindus kultūros reiškiniams, atspindintiems abiejose kalbose, aprašyti, tad kiekviename tome skelbiama teorinio pobūdžio straipsnių. Taip pat siekiama informuoti apie Lietuvoje vykdomus abiejų tautų, kurias sieja bendra istorija ir bendra kultūrinė erdvė, aksiosferos elementų tyrimus ir įtraukti juos į platesnį Europoje atliekamą kalbos, kultūros ir tapatybės tyrimų kontekstą.

Šiame tome skelbiamuose tekstuose rašoma apie dvių disciplinų – lenkų antropologinės kultūrinės lingvistikos (etnolingvistikos) ir rusų lingvokultūrinės lingvistikos – konfrontaciją, svarstoma, kaip kultūremose atsiskleidžia vertybinis aspektas, pabrėžiama tarmių duomenų, tautosakos ir religijos šaltinių svarba tiriant kalbinį lietuvių pasaulėvaizdį. Publikuojama straipsnių, kuriuose gvildenama, kaip nusakomos šiuolaikiniame pasaulyje itin aktualios vertybės: gerumas, pagarba, atsakomybė, tolerancija, pakantumas, taip pat vadinamųjų antivertybių, susijusių su neigiamais ir visuomenei kenksmingais reiškiniais: karas, pavojus, mirtis, konfliktas, krizė, kvailumas, kivirčas, prievarta, pažeminimas ir kt., apibūdinimai. Tome yra ir straipsnių, skirtų Lenkijos ir Baltarusijos pasienio problemoms, tautybių ir socialinių grupių pavadinimų analizei, liaudies kultūroje užfiksuotai gamtos ir paukščių simbolikai.

Seria knižkova *Wartości w Językowym Obrazie Świata Litwinów i Polaków* jest poświęcona badaniom nad nazwami wartości utrwalonymi w językach polskim i litewskim. Jednym z podstawowych zadań, które są realizowane w ramach tej serii, jest wypracowanie podstaw metodologicznych służących do opisu zjawisk kulturowych utrwalonych w obu językach, toteż każdy z tomów zawiera artykuły o charakterze teoretycznym. Jednocześnie mamy na celu upowszechnienie wiedzy o prowadzonych na Litwie badaniach nad poszczególnymi elementami aksjosfery obu narodów, które łączą wspólna historia i wspólna przestrzeń kulturowa, ulokowanie ich w szerokim kontekście prowadzonych w Europie badań nad językiem, kulturą i tożsamością.

Niniejszy tom zawiera teksty poświęcone konfrontacji dwóch dyscyplin: polskiej lingwistyki antropologiczno-kulturowej i rosyjskiej lingwokulturologii; omówiono sposób ujawniania się wartościowania w kulturomach oraz potrzebę wykorzystaniu źródeł gwarowych, ludowych i religijnych w badaniach nad litewskim językowym obrazem świata. Poszczególne artykuły zostały poświęcone analizie bardzo aktualnych we współczesnym świecie wartości – takich jak życzliwość, szacunek, odpowiedzialność, tolerancja – oraz opisowi pojęć określających zjawiska szkodliwe dla społeczeństwa: wojny, zagrożenia, śmierci, konfliktu, kryzysu, głupoty, kłótni, i in. Zamieściliśmy też artykuły poświęcone problematyce pogranicza polsko-białoruskiego, analizie nazw narodowości, pojęć związanych z przyrodą i symboliką ptaków, utrwaloną w kulturze ludowej.